

УДК 658.589:005.35.

JEL Classification Code: O31, L53

Круш Н.П.

*к.е.н., старший викладач Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСОМ ФОРМУВАННЯ ПРИБУТКОВОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

У статті з метою аналізу забезпечення ефективного управління формуванням прибутку обґрунтовується необхідність виділення їх наступних видів: маржинального; валового; операційного; прибутку від звичайної діяльності до оподаткування; прибутку від звичайної діяльності; чистого прибутку. При цьому розкриваються механізми за допомогою яких визначається зміст вищезазначених видів прибутку. Аналіз управління процесом формування прибутковості підприємства базується на розмежуванні таких понять як бухгалтерський та економічний прибуток. Розкривається процес формування прибутку згідно методики бухгалтерського обліку. Обґрунтовується загальна схема формування прибутку, узагальнюється зміст та задачі управління формуванням прибутку.

Ключові слова: прибуток підприємства; бухгалтерський прибуток; економічний прибуток; управління формуванням прибутком.

Постановка проблеми. У ринкових умовах узагальнюючим показником діяльності підприємства є прибуток. В ньому синтезується результативність усіх видів діяльності підприємства. Прибуток підприємства як частина вартості додаткового продукту є складовою доходу підприємства. В контексті положень законодавчих актів, зокрема Господарського кодексу України [1], отримання прибутку є головною метою діяльності господарюючих суб'єктів. Він є джерелом самофінансування розширеного відтворення на підприємстві, матеріального заохочення, здійснення соціальних заходів, а також вагомим джерелом формування державного бюджету. Разом з тим прибутковість підприємства залежить від витрат виробництва, ринкової кон'юнктури, конкурентоспроможності продукції, економічної стабільності. Враховуючи кризовий стан української економіки, а також ту обставину що майже 30% вітчизняних підприємств є збитковими особливо актуальним є пошук напрямів, способів і методів підвищення ефективності управління процесом формування прибутковості підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різним теоретичним і практичним проблемам отримання прибутку його розподілу розкриття сутності, формування прибутковості підприємства присвятили свої роботи зарубіжні і вітчизняні вчені: А. Сміт, Д. Рікардо, К. Маркс, Дж. М. Кейнс, М. Білік, В. Буряковський, У. Бланк, О. Єфімова, В. Мец, В. Савчук, А. Шеремет, Д. Соломонов та ін. Водночас залишаються відкритими питання пошуку сучасних підходів, напрямів, методів удосконалення управління процесом формування прибутковості вітчизняних підприємств.

Мета. Проаналізувати підходи до формування прибутку та обґрунтувати зміст, задачі та напрями вдосконалення управління формуванням прибутковості підприємства.

Виклад основного матеріалу. Важливо розуміти, що бухгалтерський прибуток, отриманий за методикою бухгалтерського обліку, не відображає дійсного результату господарської діяльності. Це привело до чіткого розмежування таких понять, як бухгалтерський та економічний прибуток. Перший є результатом реалізації товарів та послуг, другий – результатом роботи капіталу. Така ідея двох трактувань прибутку набула розвитку завдяки Д. Соломонові. Він виходив з передумови, що концепція прибутку потрібна для трьох цілей: обчислення податків; захисту кредиторів; вибору розумної інвестиційної політики.

Бухгалтерське трактування прийнятне тільки для досягнення першої мети й неприйнятне для досягнення інших цілей.

З метою аналізу та забезпечення ефективного управління формуванням прибутку розрізняють такі види прибутку:

а) маргінальний прибуток (Π_m) – це різниця між чистим доходом підприємства та змінними витратами, пов'язаними з виробництвом реалізованої продукції (виконаних робіт, наданих послуг). Він є джерелом покриття всіх постійних витрат підприємства. Обчислюється так:

$$\Pi_m = \text{ЧД} - C_{зм},$$

де ЧД – чистий дохід підприємства;

$C_{зм}$ – сума змінних витрат пов'язаних з виробництвом реалізованої продукції, грн.

б) валовий прибуток (Π_v), що обчислюється як різниця між чистим доходом підприємства та виробничою собівартістю реалізованої ним продукції, яка, крім змінних витрат, включає ще й накладні виробничі витрати (амортизацію виробничого обладнання, опалення приміщення виробничого цеху тощо):

$$\Pi_v = \text{ЧД} - C_{п.в},$$

де $C_{п.в}$ – виробнича собівартість реалізованої продукції, грн.

в) операційний прибуток, або прибуток від операційної діяльності підприємства ($\Pi_{о.д}$) являє собою різницю між валовим прибутком та постійними витратами підприємства, пов'язаними з його операційною діяльністю у звітному періоді. Він визначається як алгебраїчна сума валового прибутку іншого операційного доходу, адміністративних витрат, витрат на збут та інших операційних витрат:

$$\Pi_{о.д} = \Pi_v + D_{ін.о} - V_{адм} - V_{зб} - V_{ін.о},$$

де $D_{ін.о}$ – інший операційний дохід, грн.;

$V_{адм}$ – адміністративні витрати, грн.; $V_{зб}$ – витрати на збут, грн.;

$V_{ін.о}$ – інші операційні витрати, грн.

г) прибуток від звичайної діяльності до оподаткування ($\Pi_{зв.оп}$) визначається як алгебраїчна сума загального прибутку від операційної діяльності (який підприємство отримало від реалізації продукції, робіт, послуг) та доходів і втрат від іншої діяльності:

$$\Pi_{зв.оп} = \Pi_{о.д} + D_{у.к} + D_{ін} - V_{у.к} - V_{ін.ф} - V_{ін},$$

де $D_{у.к}$ – доходи підприємства від участі в капіталі, грн.;

$D_{ін.ф}$ – інші фінансові доходи, грн.;

$D_{ін}$ – інші доходи підприємства, грн.; $V_{у.к}$ – втрати від участі в капіталі,

грн.; Він.ф – інші фінансові втрати, грн.;

Він – інші втрати підприємства, грн.

д) прибуток від звичайної діяльності підприємства (Пзв.д) визначається як різниця між прибутком від звичайної діяльності до оподаткування та сумою податку з прибутку. Величину податку на прибуток визначають, виходячи з суми прибутку від звичайної діяльності до оподаткування та діючої ставки податку на прибуток:

$$Пзв.д = Пзв.оп - Пзв.оп * \%податку = Пзв.оп * (1 - \%податку),$$

де $\%податку$ – ставка податку на прибуток (виражена у вигляді десяткового дробу).

е) чистий прибуток підприємства (Пч) визначається як алгебраїчна сума прибутку від звичайної діяльності, а також доходу, а також витрат та податку з прибутку від надзвичайної діяльності:

$$Пч = Пзв.д + Дн.д - Вн.д - [(Дн.д - Вн.д) * \%податку],$$

де Дн.д – доходи від надзвичайної діяльності підприємства, грн.;

Вн.д – витрати, пов'язані з надзвичайною діяльністю підприємства, грн.;

$\%податку$ – податкова ставка на прибуток.

Всі вищеназвані види прибутку включені у процес формування прибутку підприємства. Під формуванням прибутку розуміють його створення в процесі фінансово-господарської діяльності. Управляти формуванням прибутку означає управляти обсягами реалізації продукції, тобто кількістю і ціною продукції, здійснювати господарську діяльність з найменшими затратами. Загальний прибуток підприємства складається з прибутку, отриманого підприємством від звичайної діяльності та від надзвичайних подій (рис 1). Прибуток від звичайної діяльності становить близько 95% загальної суми отриманого підприємством прибутку.

Більша частка прибутку від звичайної діяльності припадає на прибуток від операційної діяльності підприємства (реалізації продукції, робіт, послуг).

Прибуток від іншої операційної діяльності складається з прибутку від реалізації оборотних активів (запасів сировини, матеріалів, напівфабрикатів, залишків незавершеного виробництва тощо), реалізації іноземної валюти, прибуток від операційної оренди та інших операцій підприємства, що не належать до фінансової або інвестиційної діяльності.

Згідно бухгалтерського обліку схема формування прибутку виглядає інакше (рис. 2).

Процес управління формуванням прибутку включає аналіз у перед плановий період і прогнозування обсягів й оптимального складу її формування у плановому періоді. Загальна структура управління формуванням прибутку підприємства відображена на рис. 1.3.

До методів планування формування прибутку підприємства від основної діяльності належать:

- метод прямого по асортиментного розрахунку;
- розрахунок прибутку на основі показника витрат на 1 грн. продукції; аналітичний метод.

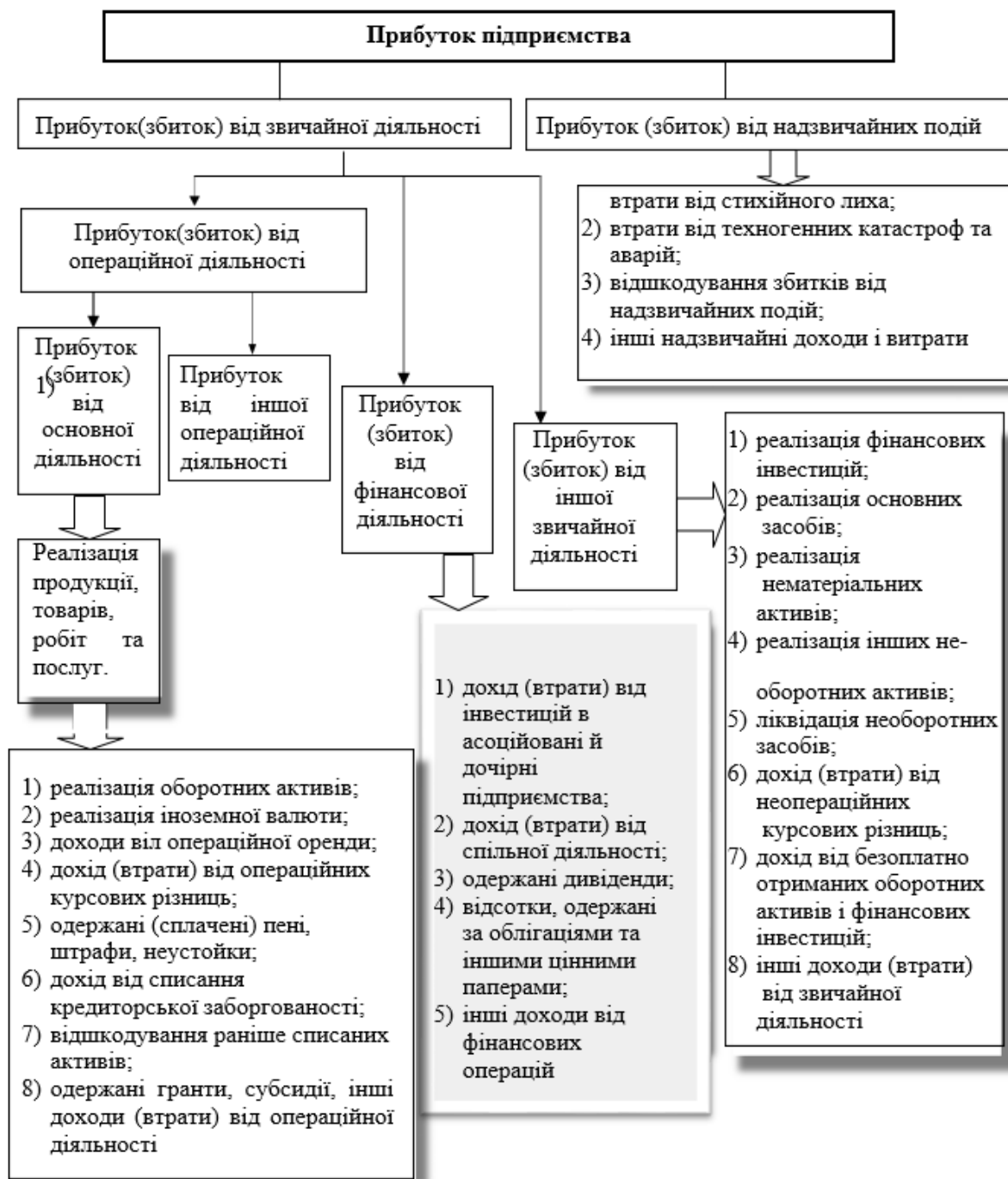

Рисунок 1 – Загальна схема формування прибутку підприємства
(Джерело: [2])

Особливості формування прибутку підприємства в часі мають специфічний характер. Бухгалтерська звітність підприємства дозволяє визначити суму прибутку за звітний період часу за станом на звітну дату. Реальне формування прибутку на підприємстві відбувається постійно, це пов'язано з безперервним процесом фінансової діяльності підприємства. За кожну реалізаційну операцію, пов'язану з відвантаженням продукції, наданням послуг, виконанням робіт або надходженням коштів від здійснення тих або інших видів діяльності, здійснюється процес формування прибутку. Тому метою управління формуванням прибутку є необхідність розрахувати його обсяг у складі виторгу від реалізації [5].

Рисунок 2 – Процес формування фінансових результатів підприємства (Джерело: [3])

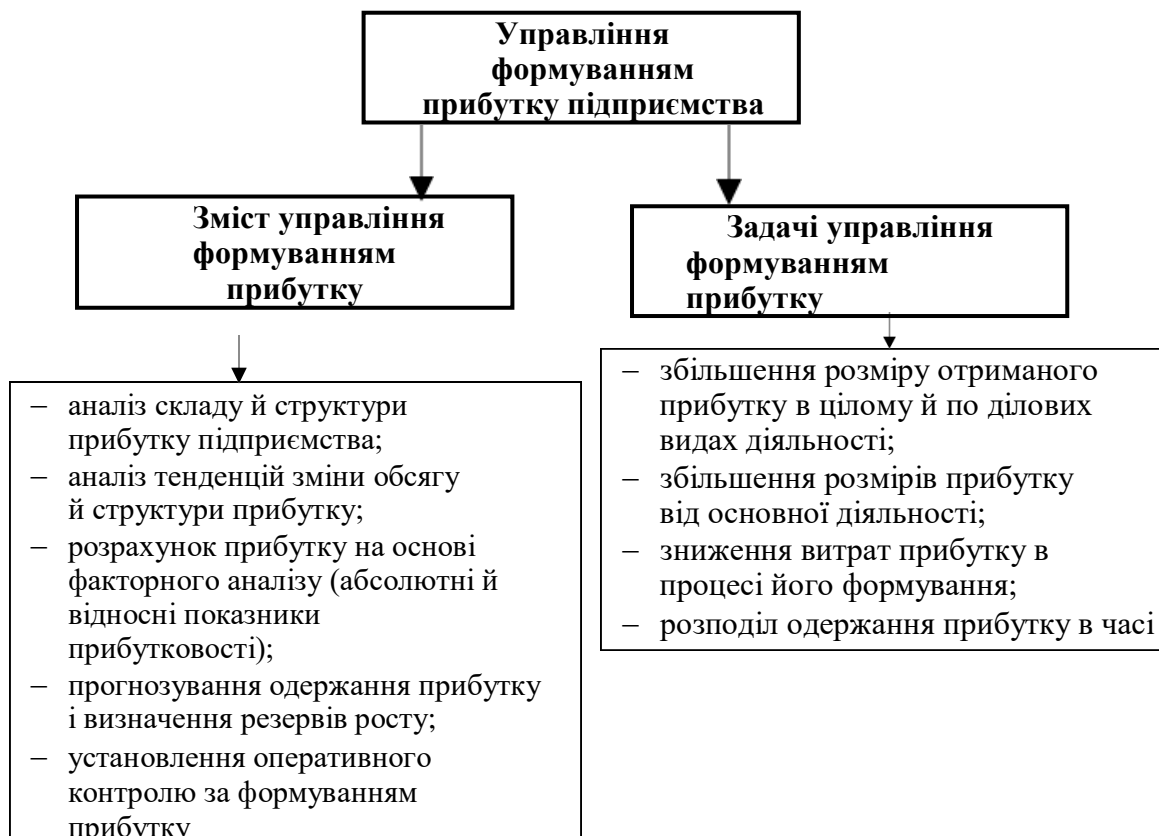

Рисунок 3 – Зміст та задачі управління формуванням прибутку (Джерело: [4])

Прибуток у ринковій економіці є рушійною силою відновлення як виробничих фондів, так і продукції, що випускається.

Використовуючи концепцію життєвого циклу, необхідно пам'ятати, що підприємство має приступати до освоєння нового виду продукції на етапі зростання прибутку для того, щоб до моменту зниження рентабельності старої продукції випуск нової продукції досяг точки безбитковості.

Підвищення якості продукції, її дизайну, технічні удосконалення та інші методи підтримання попиту на продукцію вимагають додаткових витрат, і тому також мають застосовуватись задовго до того, як рівень рентабельності почне знижуватись, чи принаймні відразу ж, як тільки така тенденція намітиться.

Більше того, на гребні попиту поліпшення пропонованого товару може викликати як підвищення ціни на нього, так і (відповідно) прибутку.

Крім того, на розмір прибутку істотний вплив справляють методи регулювання, самостійно обумовлені підприємством на підставі чинних загальних правил організації бухгалтерського обліку при виборі облікової політики. Як зазначає Бердникова Т. Б. вони зводяться до таких положень:

- зміна вартості меж віднесення предметів
- вибір порядку нарахування зносу з основних засобів
- вибір порядку нарахування зносу за нематеріальними активами
- вибір методу оцінки спожитих виробничих запасів
- вибір порядку списання витрат з ремонту основних засобів на собівартість продукції
- вибір способу розподілу непрямих витрат між окремими об'єктами обліку і калькулювання
- зміна термінів погашення витрат майбутніх періодів
- вибір методу визначення виручки від реалізації продукції
- створення резервів майбутніх витрат і платежів.

Прибуток залежить від обсягу реалізації продукції. За високої частки постійних витрат у собівартості продукції зростання обсягу реалізації призведе до ще більшого зростання прибутку в результаті зниження частки постійних витрат, що припадають на одиницю продукції.

Таким чином, прибуток є важливою і головною рушійною силою економіки ринкового типу, основним спонукальним мотивом діяльності підприємців, певним гарантом прогресу соціально-економічної системи.

Висновки. Процес управління формуванням прибутковості включає аналіз складу і структури прибутку, виявлення тенденцій зміни його обсягу, визначає прибуток на основі факторного аналізу, здійснює оперативний контроль у передплановому періоді і включає прогнозування обсягів і резервів росту, оптимального складу його формування у плановому періоді за допомогою методів прямого та асортиментного розрахунку, визначення прибутку на основі показника витрат на одну гривню продукції та аналітичного методу.

Формування одержання та формування й розподілу в часі має свою специфіку. Бухгалтерська звітність підприємства дозволяє визначити суму прибутку за звітний період часу. Але реальне управління формуванням прибутком на підприємстві відбувається постійно, це пов'язано з безперебійним відтворюючим процесом господарської і фінансової діяльності підприємства.

Список використаних джерел

1. Відомості Верховної Ради України *Господарський кодекс України*. Available at: www.rada.gov.ua (Accessed: 06.01.2018).
2. Мец В.О. (2003) Економічний аналіз фінансових результатів та фінансового стану підприємства : , Київ: К. : Вища школа.
3. Буряковський Б.Б. (2013) 'Удосконалення методичних підходів до аналізу фінансового стану підприємства ', *К: Економіка*, pp. 101-156.
4. Єфимов В.О. (2010) 'Сутність і оцінка фінансованого стану підприємства', *К: Економіка*, pp. 125-176.
5. Мелень О.В., Гарібян Т.А. (2014) 'Актуальність питань розробки напрямів підвищення прибутковості підприємства', *Науковий вісник Херсонського державного університету*, (Вип.№8 Ч.3), pp. 91-94.

Круш Н.П.

к.э.н., старший преподаватель КПИ им. Игоря Сикорского

СОВРЕМЕННЫЕ ПОДХОДЫ К УПРАВЛЕНИЮ ПРОЦЕССОМ ФОРМИРОВАНИЯ ДОХОДНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ

В статье с целью анализа обеспечения эффективного управления формированием прибыли обосновывается необходимость выделения их следующих видов: маржинального; валового; операционного; прибыли от обычной деятельности до налогообложения; прибыли от обычной деятельности; чистой прибыли. При этом раскрываются механизмы с помощью которых определяется содержание вышеупомянутых видов прибыли. Анализ управления процессом формирования доходности предприятия базируется на разграничении таких понятий как бухгалтерский и экономическую прибыль. Раскрывается процесс формирования прибыли согласно методике бухгалтерского учета. Обосновывается общая схема формирования прибыли, обобщается содержание и задачи управления формированием прибыли.

Ключевые слова: прибыль предприятия; бухгалтерская прибыль; экономическая прибыль; управление формированием прибылью.

Krush N.K.

PhD of Economic sciences, Senior Lecturer, Igor Sikorsky KPI

MODERN APPROACHES TO MANAGING THE PROCESS OF GENERATING PROFITABILITY OF THE ENTERPRISE

In order to analyze the insurance of the effective management of profit generation, this article justifies the need for the following types of profit: marginal; gross operational profit from ordinary activities before taxation; profit from ordinary activities; net profit. And also reveals the mechanisms of determining the content of these types of profit. The analysis of the management of the process of generating the profitability of an enterprise is based on the differentiation of concepts of accounting and economic profit. The process of profit generation is revealed according to the accounting method. This article substantiates the general scheme of generating profits, generalizes the content and tasks of managing profit generation.

Keywords: profit of an enterprise; accounting profit; economic profit; management of profit formation.

Круш Н.П.
kryshnk@ukr.net